

Ukrayna Savaşının Uluslararası Hukuk Işığında Değerlendirilmesi^(*)

Evaluation of the Ukrainian War in the Light of International Law

Prof. Dr. Ayşe Füsün ARSAVA^(**)

Öz:

24 Şubat 2022’de başlayan Rusya-Ukrayna savaşı günümüzde halâ tam hızıyla devam etmektedir. Makalede uluslararası barışı ve güvenliği bozan ve tehdit eden bir konu olarak Rusya-Ukrayna savaşı uluslararası hukuk ışığında değerlendirilmiştir. Konu özellikle BM kurumsal yapısında, BM Güvenlik Konseyi’nde, BM Genel Kurulu’nda, Uluslararası Adalet Divanı’nda Avrupa Konseyi’nde ve AB’de ele alınışı itibarı ile değerlendirilmiş ve tarafsızlık hukuku ve uluslararası ceza hukuku ışığında yorumlanmıştır. Bu bağlamda makalede Ukrayna’ya yapılan silah desteğinin ve Rusya’ya uygulanan yaptırımların dayanağı olarak kabul edilen BM Kurul rezolüsyonu ışığında tarafsızlık hukukunda saldırı suçu ile bağlantılı olarak ortaya çıkan yeni gelişmelere yer verilmiş ve konu son olarak Devletlerin Uluslararası Sorumluluğu Anlaşma tasarısı hükümleri muvacehesinde ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler:

Kuvvet Kullanma Yasağı, Tarafsızlık Hukuku, Uluslararası Ceza Mahkemesi, Savaş Katılmayanlar (*Non-Belligerency*), Barış İçin Birleşme (*Uniting for Peace*).

Abstract:

The Russia-Ukraine war, which started on February 24, 2022, is still continuing at full speed today. In the article, the Russia-Ukraine war, as an issue that disrupts and threatens international peace and security, is evaluated in the light of international law. The issue has been evaluated especially in terms of its handling in the UN institutional structure, the UN Security Council, the UN General Assembly, the International Court of Justice, the European Council and the EU, and interpreted in the light of neutrality law and international criminal law. In this context, in the article, new developments in the law of neutrality in connection with the crime of aggression are included in the light of the UN General Assembly Resolution, which is accepted as the basis of the support provided to Ukraine and the sanctions imposed on Russia, and the issue is finally discussed in accordance with the draft provisions of the Agreement on the International Responsibility of States.

Keywords:

Prohibition of Use of Force, Neutrality Law, International Criminal Court, Non-Belligerency, Uniting for Peace.

^(*) Hakem denetiminden geçmiştir.

Makale Gönderim Tarihi: 09.09.2024 - Makale Kabul Tarihi: 04.12.2024.

^(**) Atılım Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Öğretim Üyesi / Ankara - Türkiye.

E-posta: fusun.arsava@atilim.edu.tr.

Orcid Id: <https://orcid.org/0000-0003-2275-7664>.

GİRİŞ

Norm ihlâlinin hukuk düzeni üzerinde yaptığı etki norm ihlâline gösterilen tepkiye bağlıdır. Bu ihlâl kabullenilir yahut onaylanırsa hukuk düzeninin zarar görmesi söz konusu olur. Buna karşılık açık bir itiraz yapılır veya yaptırım uygulanırsa, bu tepki ihlâl edilen normu daha da güçlendirir.¹ İtiraz ve yaptırım bu nedenle sadece hukuk ihlâli yapanın imkân dahilinde yeniden geçerli hukuk normuna riayetini sağlamaya zorlamak için değil, hukuk düzeninin kendisini koruması bakımından önemlidir. Uluslararası camianın Rusya'nın Ukrayna'ya gerçekleştirdiği operasyonlara gösterdiği tepkilerin kuvvet kullanma yasağı ve ülkesel bütünlük prensibi üzerinde yaptığı etkilerin bu şekilde anlaşılması gerekmektedir.

I. BM'DE GÖSTERİLEN TEPKİLER

BM Şartı dibacesinin ilk cümleleri uluslararası camianın iki dünya savaşının ve nasyonal sosyalizmin acımasız kuvvet kullanma eylemlerinin etkisi altında kaldıklarını göstermektedir. Bir daha böyle acılarla karşılaşmama amacı BM Şartı'nda öngörülen kolektif güvenlik mimarisinin dayanağını oluşturmuştur. Uluslararası barış ve güvenliği temin etme sorumluluğunu BM Şartı'nın 24. maddesi ilk sırada Güvenlik Konseyi'ne vermiştir. Rusya'nın Güvenlik Konseyi'nde veto hakkını kullanması nedeni ile BM Genel Kurulu'na bu bağlamda önemli bir rol düşmüştür. BM Genel Kurulu'nda BM'nin temel prensiplerine verilen açık destek, Rusya'nın Ukrayna operasyonlarına gösterilen tepkiler bakımından büyük önem taşımaktadır.

A. Güvenlik Konseyi'nin Rolü

BM Şartı'nın 24. maddesinin verdiği uluslararası barış ve güvenliği koruma misyonu ışığında BM Güvenlik Konseyi 25.02.2022'de Rusya'nın operasyonlarının başlamasının ertesi gününde toplanmış, ancak bir karar alınması Rusya'nın oylamada veto hakkını kullanması nedeni ile mümkün olmamıştır.² Kabul edilmeyen rezolüsyonda Rusya'nın operasyonları BM Şartı'nın 2. madde, 4. fıkrasında yer alan kuvvet kullanma yasağı muvacehesinde en ağır şekilde eleştirilmiş ve Rusya'nın askeri birliklerini Ukrayna'dan derhal çekmesi talep edilmiştir. Rezolüsyon tasarısında ancak Güvenlik Konseyi'ne BM Şartı'nın VII. Bölüm hükümlerine göre zor kullanma yetkisi verilmemiş, Ukrayna için ise yasal savunma hakkından söz edilmemiştir.³ Bu iki hususa yer vermeyen rezolüsyon tasarısına istinaden tasarı kabul edilse dahi BM tarafından zorlayıcı bir önlem alınması mümkün görülmemiştir.

¹ Claus Krefß, "Wird das Gewaltverbot gestärkt?", *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, (2022).

² United Nations, Meeting Coverage and Press Release. <https://www.un.org/press/en/2022/sc14808.doc.htm> (Erişim Tarihi: 20.08.2024)

³ UN Doc. 2/2022/155 vom 25.2.2022. Bkz.: Bruno Simma v. dğr., *The Charter of the United Nations. A Commentary, Vol. I*, 3. Baskı, (Oxford, Oxford University Press, 2012), Preamble Rn.5; Yoram Dinstein, *War, Aggression and Self-Defence*, 6. Baskı (Cambridge: Cambridge University Press, 2017), 208 vd.

Yapılan operasyonların “saldırı” olarak nitelendirilmesinin gerek BM Şartı’nın VII. Bölüm hükümlerinin uygulanması,⁴ gerekse yasal savunma hakkının kullanılması bakımından eşik teşkil etmesi nedeniyle bu yöndeki beyanlardan muhtemelen Çin’in de veto hakkını kullanabileceği varsayımı ile kaçınılmıştır. Rusya’nın taraf olduğu uyuşmazlıkla bağlantılı olarak veto hakkını kullanması prosedürü işlevsizleştirme iradesinin ifadesi olarak anlaşılmıştır.⁵ Birçok hukuk düzeninde kimsenin kendi davasında yargıç olamayacağı kuralının yer aldığına kimsenin itiraz etme imkânı bulunmamaktadır. İngiltere 1944’te BM Şartı’nın hazırlandığı Dumbarton Oaks Konferansı’nda BM Güvenlik Konseyi sürekli üyelerinin kendileri ile ilgili konularda veto hakkına sahip olmamaları gerektiği konusunda öneri getirmiş ise de Sovyet delegesinin itirazı nedeni ile öneri kabul edilmemiştir. Ünlü Yalta Konferansı’nda sayısız konuların yanı sıra veto hakkına ilişkin olarak da farklı yaklaşımlar tartışılmış, sonuç olarak bu bağlamda BM Şartı’nın 27. madde, 3. fıkrası kabul edilmiştir.⁶ Sürekli üyelerin esasen güçlü olan pozisyonlarının bu şekilde daha da güçlendirildiği şeklinde eleştiriler yapılırsa da veto hakkının baştan itibaren usul düzenlemelerinde bu şekilde öngörüldüğünün gözardı edilmemesi gerekmektedir. Sovyetler Birliği ile ayrıca veto hakkının bu şekilde düzenlenmemesi halinde uzlaş sağlanması mümkün görülmemiştir.⁷

İlginç bir şekilde Güvenlik Konseyi’nde Rusya’nın Ukrayna rezolüsyonunda veto hakkını kullanmaması için belgelenen hiçbir girişim yapılmamıştır. Bu durum son yılların uygulamasına, özellikle Kırım’ın ilhakı sonrası Kırım’da yapılan halk oylamasının uluslararası hukuka aykırılığını vurgulayan rezolüsyonun kabulünü veto ile engellememesi için Rusya nezdinde herhangi bir girişim yapılmamasına benzemektedir.⁸ O zaman da veto Güvenlik Konseyi’nde siyasi olarak açıkça eleştirilmiştir; ancak veto hakkının kullanılmasının BM Şartı’nın 27. madde, 3. fıkrası son yarım cümlesi ile ne ölçüde uyumlu olduğu sorusu gündeme gelmemiştir.⁹ Bu durum diğer sürekli Güvenlik Konseyi üyelerinin soyut çıkarları için siyasi olarak Rusya’yı kullandıklarını, veto hakkı nedeni ile Rusya’yı eleştir-seler de kapsamlı bir veto hakkından yana olduklarını, sahip oldukları ayrıcalıklarda iddialı olduklarını ortaya çıkarmaktadır.

⁴ BM Şartı’nın 39. md. vd.

⁵ UN Security Council, Security Council Reports, <https://www.securitycouncilreport.org/whatsinblue/2022/02/ukraine-vote-on-draft-resolution.php>. (Erişim Tarihi: 20.08.2024).

⁶ Andreas Zimmermann, “Art. 27 Rn. 32”, *The Charter of the United Nations*, ed. Bruno Simma ve dğr. Cilt. 1, 3. Baskı, (Oxford: Oxford University Press, 2012), 182 vd.

⁷ Enrico Milano, “Russia’s Veto in the Security Council: Whither the Duty to Abstain under Art.27(3) of the UN Charter?”, *ZaöRV* 75 (2015): 215-231.

⁸ UN Doc. S/2014/189, 15 Mart 2014.

⁹ Enrico Milano, “Russia’s Veto in the Security Council: Whither the Duty to Abstain under Art.27(3) of the UN Charter?”, s. 218.

B. BM Genel Kurulu'nun Rolü

BM Şartı BM Genel Kurulu'na uluslararası barışın korunması bağlamında Güvenlik Konseyi'ne nazaran *subsidier* (ikinci sırada, *ikâme edilebilir*) bir rol vermiştir (BM Şartı'nın 12. madde, 1. fıkrası). Güvenlik Konseyi'nin 1945'li yıllarda karşılıklı olarak kullanılan veto hakkıyla bloke olması Genel Kurul'un 1950'de Kore savaşı esnasında Uniting for Peace (*barış için birlik*) rezolüsyonu ile devreye girmesine yol açmıştır.¹⁰ Bu rezolüsyon Rusya-Ukrayna savaşı için de önemli olan üç temel hususu vurgulamaktadır. BM Genel Kurulu bu rezolüsyonla ilk olarak Güvenlik Konseyi'nin veto ile bloke olması durumlarında uluslararası barışın temininde *ikame edici* (*subsidier*) bir yetki talep etmektedir. İkinci olarak gerektiği durumlarda barışın temin için önlemler karara bağlayabilmektedir (barışın bozulması, saldırı durumlarında askeri zor kullanma önlemlerinin tavsiye edilmesine kadar giden), üçüncü olarak acil durumlar için bir mekanizma kabul edilmektedir (*Emergency Special Session*). Bu mekanizma ile normal toplantı periyotları dışında olağanüstü toplantı yapma imkânı sağlanmaktadır.¹¹

Rusya'nın Ukrayna'ya başlattığı operasyonlara kadar on “Emergency Special Session” yapılmıştır.¹² BM Genel Kurulu 02.03.2022 tarihinde “Aggression against Ukraine” başlığı ile 11. Olağanüstü toplantısını yapmış ve büyük bir çoğunluk ile ES-11/1 sayılı Rusya'yı ağır eleştiren bir Rezolüsyon kabul etmiştir.¹³ BM Genel Kurulu'na bu bağlamda Uniting for Peace Resolution'u nedeni ile kimi eleştiriler yapılsa da, genelde BM Genel Kurul tasarruflarının BM hukukuna uygunluğu konusunda bir tereddüt bulunmamaktadır.¹⁴

Güvenlik Konseyi'nin kendisinin Genel Kurul'a olağanüstü toplantı yapma çağrısı nedeniyle iç (*intern*) ilişkilerde bir sorun olduğunu söylemek mümkün değildir.¹⁵ Bunun dışında BM Genel Kurul rezolüsyonu içerik olarak bağlayıcı sonuçlar doğuracak, BM Güvenlik Konseyi'ne saklı tutulan bir üslup da kullanmamıştır. Hukuken BM Kurulu'nun Ukrayna rezolüsyonu bağlayıcı değildir. Bu nedenle Güvenlik Konseyi ile ilişkilerde sorun yaratacak bir içeriğinin olmadığı açıktır. Ancak bağlayıcı olmayan bu tür bir rezolüsyon nasıl bir meşru etki doğurma imkânına sahiptir? Genel Kurul'un rezolüsyonları bağlayıcı olmamaları nedeni ile etkileri bakımından Güvenlik Konseyi'nin rezolüsyonlarına nazaran

¹⁰ GA Res.377(V), 3.11.1950 tarihli.

¹¹ Christine Gray, *International Law and the Use of Force*, 4. Baskı, (Oxford: Oxford University Press, 2018), s. 268.

¹² Christian Tomuschat, “Uniting for Peace”, *United Nations Audiovisual Library of International Law* (2008): 3.

¹³ Claus Kreß, “Verbrechen gegen den Frieden, Rechtspolitik im Gespräch”, *ZRP* 3 (2022): 94-96.

¹⁴ Matthias Ruffert / Christian Walter, *Institutionalisiertes Völkerrecht*, 2. Baskı, (München, C.H. Beck Verlag, 2015), Rn.411 vd.

¹⁵ 27.2.2022 tarihli S.C. Res. 2623 (2022).

daha mı zayıf niteliktedir? Bu sorunun cevabının verilmesi için şu üç husus dikkate alınmaktadır. Uluslararası camiaı temsil eden bir organ olarak Genel Kurul ES-11/1 rezolüsyonunu büyük bir çoğunlukla almıştır. Bütün üye devletlerin eşit olarak temsil edildiği Genel Kurul BM'nin kurumsal yapısında meşruiyeti tartışılmaz bir organdır. BM Genel Kurulu uluslararası camianın bütünü ile temsil edildiği yegâne organdır.¹⁶

Ukrayna krizi nedeni ile BM Genel Kurulu'nda yapılan oylama sonucuna ilişkin farklı yorumlar yapılmıştır. 5 karşı oya (Rusya, Beyaz Rusya, Kuzey Kore, Eritre, Suriye) karşılık rezolüsyon 141 evet oyla kabul edilmiştir. 35 devlet çekimser oy kullanmıştır. Karşı oy kullanan devletler BM'de ağırlığı hissedilen Çin, Hindistan, Brezilya, Güney Afrika gibi nüfusu fazla olan devletlerdir. 12 devlet ise oylamaya katılmamıştır. Batının belirleyici (*domine edici*) rol oynama iradesi ve tek taraflı hegemonya kurma nitelikli uluslararası hukuk yaklaşımı küresel güney devletlerinde çifte standardın uygulandığı algısı yaratmıştır.¹⁷ Bu durum özellikle Asya ve Afrika'daki birçok devletin Rusya'nın Genel Kurul'da kınanmasına karşı neden çekimser kaldıklarını açıklamaktadır. Bu devletlerin tutumlarından Rusya'nın Ukrayna'ya karşı gerçekleştirdiği operasyonları uluslararası hukuka uygun buldukları şeklinde bir sonuç çıkarmak mümkün değilse de, tutumlarının altında kuzey ve güney arasında askeri güç kullanmaya ilişkin bakış açısından son yıllarda ortaya çıkan önemli yaklaşım farkının yattığı anlaşılmaktadır. Bu devletlerin birçoğu Genel Kurul'da görüşlerini açıkça bu bakış açısıyla açıklamıştır.¹⁸ Batının da kuvvet kullanma yasağını kimi durumlarda ihlâl ettiği bilinen bir durumdur. ABD'nin yasal savunma hakkına istinaden yürüttüğü terörle mücadelede yaptığı uluslararası hukuk ihlalleri hatırlardadır. 2003 Irak savaşı birçok batılı devlet tarafından da eleştirilmiştir.¹⁹ Genel Kurul'da Ukrayna krizi nedeni ile yapılan oylamanın ancak kuvvet kullanma yasağı ve ülkesel bütünlük ilişkisi çerçevesinde yapıldığının gözardı edilmemesi gerekmektedir. BM Genel Kurul rezolüsyonu açıkça 1970 tarihli devletler arasında dostça ilişkiler rezolüsyonuna ve 1974 tarihli saldırının tanımı anlaşmasına gönderme yaparak, Rusya'nın operasyonlarını saldırı olarak nitelemiş ve bunu kuvvet kullanma yasağının ihlâli olarak kabul etmiştir. Genel Kurul Ukrayna'ya karşı kuvvet kullanmanın derhal sona erdirilmesi ve Rus birliklerinin tanınan uluslararası sınırların arkasına çekilmesini talep etmiştir. Bu bağlamda Rusya'nın operasyonlarının "saldırı" ola-

¹⁶ M. J. Peterson, "General Assembly", *The Oxford Handbook on the United Nations*, ed. Thomas G. Weiss ve dğr. 98-102. (Oxford: Oxford University Press, 2007), 98-102.

¹⁷ Nico Krisch, "After Hegemony: The Law on the Use of Force and the Ukraine Crisis", *EJIL:Talk!*, (2022).

¹⁸ Kokou Folly Lolowou Hetscheli / Paul Sedzro, "The Russia-Ukraine-War from an African Perspective", *Die Friedens-Warte* 96/1-4 (2023): 7-38.

¹⁹ Gray, *International Law and the Use of Force*, s. 268.

rak nitelendirilmesi Güvenlik Konseyi'nin bu nitelendirmeyi BM Şartı'nın 39. maddesi muvacehesinde şimdiye kadar hiç yapmamış olması nedeniyle oldukça önemlidir. Irak'ın 1990 Kuveyt işgalinde Güvenlik Konseyi saldırı nitelendirmesi değil, uluslararası barışın bozulduğu şeklinde bir nitelendirme yapmıştır.²⁰ Rezolüsyonda yer alan bu açık ifadenin Genel Kurul oylamasının değerlendirilmesinde dikkate alınması gerekmektedir. Bu beyanları uygun bulmayan devletler rezolüsyonun oylamasında olumsuz oy kullanmıştır. Tersine, bu beyanları yanlış bulmayan kimi devletler ise hukuki nedenlerle değil, siyasi nedenlerle çekimser oy kullanmayı tercih etmiştir. Batının çifte standart uygulaması, Rus hükümeti ile ekonomik ve siyasi bağlar, jeostratejik durum çekimser oy kullanılmasına yol açan nedenler arasındadır. Hayır oyu kullanan 5 devlet dışında Genel Kurul'un büyük çoğunluğu (193 üyeli BM'nin 176 üyesi) Rusya'nın operasyonlarını saldırı ve kuvvet kullanma yasağının ihlâli olarak nitelendirilmesini kabul etmiş yahut böyle bir nitelendirmeyi açık olarak reddetmemiştir (35 üye devlet). BM Genel Kurulu'nda rezolüsyonun büyük bir çoğunlukla kabul edilmesi kararın meşruiyetini teyit etmektedir. Bu bağlamda bir adım ileri gidilerek hattâ BM Genel Kurul rezolüsyonlarının meşruiyetinin BM Güvenlik Konseyi rezolüsyonlarının meşruiyetinin önüne geçtiği ileri sürülmektedir. Rusya'nın veto hakkını kullanmaması durumunda Güvenlik Konseyi'nde kabul edilecek rezolüsyonun hukuken bağlayıcı etki doğurma imkânına sahip olmakla beraber Ukrayna'daki durumu uygulamada pek de değiştirme olanağına sahip olmayacağına kesin gözüyle bakılmıştır. Emredici kararlar çerçevesinde de aynı stratejik ve siyasi engellere takılmak mümkündür. Bu realite Ukrayna'nın NATO'nun kolektif savunma sistemi üzerinden askeri olarak desteklenmesini bir süre engellemiştir.

Nükleer tehdit nedeniyle üçüncü dünya savaşına yol açacak bir askeri gerilimin istenmemesi, Güvenlik Konseyi'nin askeri önlemleri bakımından da geçerlidir. Uluslararası camianın büyük bir kısmının buna karşılık BM Güvenlik Konseyi'nin askeri nitelikte olmayan zorlayıcı önlemleri konusunda uzlaştığı görülmektedir.²¹ BM Güvenlik Konseyi rezolüsyonları ile erişilemeyecek sonuçlara bugün BM Genel Kurul rezolüsyonları ile erişilebildiği görülmektedir. BM Genel Kurulu'nun tüm BM üyelerinin temsil edildiği bir organ niteliğine sahip olması nedeni ile oylama sonuçlarının meşruiyetinin tartışılmaması BM Genel Kurulu'nun en önemli avantajıdır.

C. UAD'de Gerçekleşen Prosedür

Ukrayna Rusya'nın operasyonlarının başlamasının hemen ertesinde UAD nezdinde kendisine yapılan soykırım suçu istinadı nedeni ile doğu Ukrayna'da

²⁰ 02.08.1990 tarihli S/RES/660.

²¹ Christian Walter, "Rechtsschutz durch den Internationalen Gerichtshof Rn.31 und 35", *Rechtsschutz im Öffentlichen Recht*, ed. Dirk Ehlers ve dğr. (München: C.H. Beck Verlag, 2021), 1-99.

Rus halkına karşı bir soykırım suçu işlemediğinin tespitine yönelik bir negatif tespit davası açmıştır. Açılan bu dava ile Rusya'nın operasyonlarına esas olan gerekçe çürütülmek istenmiştir. Bu prosedürün hukuk dayanağı oldukça yaratıcı bir nitelik taşımaktadır. UAD'nin yargı yetkisini kullanması, uyuşmazlık taraflarının onun yargı yetkisini tanımasına bağlıdır. Ukrayna-Rusya arasında kuvvet kullanma yasağı ve insancıl hukuk nedenli uyuşmazlık bağlamında UAD'nin yargı yetkisi taraflarca tanınmamıştır. Her iki uyuşmazlık tarafı ancak Soykırım Sözleşmesi'nin tarafıdır. Soykırım Sözleşmesi'nin IX. maddesinde, sözleşmenin yorumu, uygulanması veya icrası bağlamında doğan uyuşmazlıklar için UAD'nin yargı yetkisi kabul edilmiştir. Ukrayna Soykırım Sözleşmesi'nin IX. maddesine istinaden davayı açmış ve ihtiyati tedbir talep etmiştir. Rusya ihtiyati tedbir davasının sözlü aşamasına katılmamıştır; yazılı görüş bildirmiştir. Rusya bildirdiği yazılı görüşte Divanın yargı yetkisine itiraz etmiştir. Rusya'nın görüşüne göre Ukrayna ile olan uyuşmazlığın nedeni kuvvet kullanma yasağının ihlali ve doğu Ukrayna'daki iki Cumhuriyetin Rusya tarafından tanınmasıdır. Bu hususlar Soykırım Sözleşmesinin düzenleme konuları değildir.²² İhtiyati tedbir aşamasında aciliyet nedeni ile yetki denetimi için kısaltılmış bir prosedür uygulanmıştır. UAD, *prima facie* asgari ölçüde yargı yetkisi kullanabileceğinden hareket ederek davayı kabul etmiş ve ihtiyati tedbir kararı almıştır.²³ Karar 2/13 oyla alınmıştır. Karşı oylar Rus ve Çin yargıçlar tarafından verilmiştir. Rus ve Çin yargıçlar uyuşmazlığın soykırım sözleşmesi kaynaklı değil, kuvvet kullanma yasağı ihlali bağlamında doğduğunu ileri sürmüştür.²⁴ Dikkat çekici olan husus mahkeme tarafından ihdas edilen ihtiyati tedbir kararının Ukrayna'nın talebinin ötesine geçmesidir. Ukrayna doğu Ukrayna'daki Luhansk'ta ve Donatsk'ta askeri operasyonların durdurulmasını isterken, UAD Ukrayna'nın tümünde soykırım iddiasına bağlı operasyonların karardan sonra da başka gerekçelerle devamını önlemek için Rusya'nın tüm askeri operasyonlarının sonlandırmasını karara bağlamıştır.²⁵ Ukrayna'nın talebinin ötesine geçen ihtiyati tedbir kararı ile kuvvet kullanma

²² International Court of Justice, Press Release, <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/182/182-20220307-OTH-01-00-EN-pdf>. (Erişim Tarihi: 20.08.2024).

²³ Karin Oellers-Frahm, *Die Einstweilige Anordnung in der Internationalen Gerichtsbarkeit*, (Berlin: Springer Verlag, 1975), s. 79.
16 Mart 2022 tarihli tedbir için bkz.: International Court of Justice, Press Release, <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/182/182-20222316-ORD-01-00-EN.pdf> (Erişim Tarihi: 20.08.2024).

²⁴ UAD başkan yardımcısı Gevorgian'ın açıklaması için bkz.: International Court of Justice, Press Release, <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/182/182-20220316-ORD-01-01-EN.pdf> (Erişim Tarihi: 20.08.2024).

²⁵ Marko Milavonic, 'ICJ Indicates Provisional Measures Against Russia, in a near Total Win for Ukraine; Russia Expelled from the Council of Europe', *EJIL:Talk!*, (2022), <https://www.ejiltalk.org/icj-indicates-provisional-measures-against-russia-in-a-near-total-win-for-ukraine-russia-expelled-from-the-council-of-europe/> (Erişim Tarihi: 20.08.2024).

yasağı doğu Ukrayna ile sınırlı olarak değil tüm Ukrayna toprakları için kabul edilmiştir. Bu yaklaşım karar gerekçesinin giriş bölümünde, UAD'nin Rusya'nın Ukrayna topraklarındaki askeri operasyonundan duyduğu kaygıyı dile getirdiği, tüm devletlere BM Şartı'ndan ve uluslararası hukuktan doğan yükümlülüklerini hatırlattığı cümlelerinde de ifadesini bulmuştur.

D. BM Genel Kurulu Rezolüsyonun Uluslararası Hukuk Bakımından Anlamı

BM Genel Kurulu rezolüsyonun BM Şartı'nın dibacesine atıfla Rusya'nın Avrupa'nın yıllardır görmediği kapsamda Ukrayna topraklarında gerçekleştirdiği askeri operasyonlardan doğacak hasarlardan şimdiki nesli korumak için harekete geçme gerekliliğini vurgulayan ve 1945'teki duruma gönderme yapan cümleleri, Rusya'nın Ukrayna'daki askeri operasyonlarının kuvvet kullanma yasağı eşiğinin aşıp aşılmadığı tartışmalarının yapıldığı diğer kuvvet kullanma örneklerinden farklı olduğunu ortaya koymaktadır. Ukrayna operasyonunun gerekçesinde Putin'in verdiği örneklerin hiçbirinde (1999 tarihli NATO'nun Kosova operasyonu, 2003 tarihli Irak savaşı, 2011 tarihli NATO'nun Libya operasyonu) ülkesinde askeri operasyon gerçekleşen hiçbir devletin bağımsız olarak varlığını koruma hakkı tartışma konusu edilmemiştir. Putin bunu 21.02.2022 tarihli konuşmasında Ukrayna için yapmıştır.²⁶ Rusya'nın Ukrayna'ya gerçekleştirdiği askeri operasyonların ilk sırada kuvvet kullanma yasağının ihlali açısından değerlendirilmesi halinde bu önemli farkın gözden kaçırılması olanağı bulunmaktadır. BM Genel Kurulu'nun ES-11/1 sayılı rezolüsyonunun Rusya'nın askeri operasyonlarını ele alış şekli buna karşılık yapılan savaşın bir toprak kazanma savaşı olduğunu, bunun da ağır bir uluslararası hukuk ihlali olduğunu ortaya koymayı mümkün kılmaktadır.

Değerlere istinat eden Uluslararası Hukuk 1945 sonrası sadece BM Şartı'nın normatif dayanakları ışığında değil, insan haklarının gelişim ile de ortaya çıkmıştır. Çıkarların koordine edilmesi yerine kooperasyon mekanizmalarının geliştirilmesi uluslararası hukukta ortak değerlerin oluşmasına yol açmıştır.²⁷ Çin'in, Hindistan'ın ve BM Genel Kurulu'ndaki oylamada çekimser kalan kimi diğer devletlerin tutumları, uluslararası hukukun ortak değerlere yönelik kooperasyon yaklaşımından uzaklaşıp yeniden eski koordinasyon yaklaşımına döneceği endişesine mahal vermiştir.

²⁶ Reuters, "Extracts from Putin's Speech on Ukraine", <https://www.reuters.com/world/europe/extracts-putins-speech-ukraine-2022-02-21/> (Erişim Tarihi: 20.08.2024).

²⁷ Wolfgang Friedmann, *The Changing Structure of International Law*, (London: Stevens&Sons, 1964), 60 vd.; Bruno Simma, "From Bilateralism to Community Interest in International Law", *RdC* 250 (1994): s. 217 vd.

II. TARAFSIZLIK PRENSİBİ VE UKRAYNA’NIN SİLAH TEDARİKİ İLE DESTEKLENMESİ

Savaşın başlamasının hemen ertesinde Ukrayna’ya verilecek desteğin sınırlarının tartışılmaya başlandığı, bu şekilde insancıl hukuk ve *ius ad bellum* arasında kalan ve askeri güç kullanmanın tarihçesine kadar giden bir konunun gündeme geldiği görülmektedir. Tarafsızlık hukuku savaşın yasaklandığı 1928 tarihli Briand-Kellog Paktı’nın ve kuvvet kullanma yasağının kabul edildiği BM Şartı’ndan çok önce 1907’de La Haye Konferansı’nda kodifiye edilmiştir. Tarafsızlığın istinat ettiği düşünce, tarafsız devletlerin savaş üzerinde etki yapmasını önlemek, onları savaştan uzak tutmak, onları savaş acılarına ortak yapmamaktır; onların savaşan taraflara eşit muamele yapmasıdır.²⁸ Uluslararası hukukun klâsik olarak barış hukuku ve savaş hukuku olarak ayrılması bağlamında hukuki ilişkiler savaşan taraflar arasında savaş hukukuna, savaşan taraflarla tarafsız devletler arasında barış hukukuna tabî olmuştur. Barış hukuku ve savaş hukuku kesin ayrımı modern uluslararası hukukta her ne kadar ortadan kalkmış olsa da genel kabul gören görüşe göre tarafsızlık hukuku hükümsüz değildir.²⁹ Şüphesiz savaşı yasaklayan Briand-Kellog Paktı ve kuvvet kullanmayı yasaklayan BM Şartı tarafsızlık hukuku bağlamında önemli değişikliklere yol açmıştır. Silahlı güç kullanma yasağının belli şekillerde ihlâl edilmesi halinde genel bir tarafsızlık mükellefiyetinin artık devam etmediği kabul edilmektedir. Kuvvet kullanma yasağı ışığında saldırı yapma, saldırıya uğrayanın aynı şekilde muamele edilmesi mümkün değildir.

Bunun sonucu olarak tarafsızlık prensibi yerine, tarafsızlık prensibi tamamen bir kenara bırakılmaksızın, savaşa katılmayanların statüsünden (“*non-belligerency*”) söz edilmektedir.³⁰ “Non-belligerency” statüsü için nitelendirici olan husus ilgili devletin geleneksel tarafsızlık prensibine göre tarafsız olmaması, ancak savaşan taraf olarak savaş eylemlerine aktif olarak katılmamasıdır.³¹ Bu durum çağdaş barışın temini hukukunun değerlerinin tarafsızlık hukuku üzerindeki etkilerini ortaya koymaktadır. Savaşa katılmayan devletler halâ devam eden mutlak tarafsızlık ile savaşan taraflardan birini aktif olarak destekleme olanağı veren non-belligerency statüsü arasında seçim yapma imkânına sahiptir. Kuvvet kullanma yasağına esas olan değerler ışığında non-belligerency statüsü tercih edenler devletlerin BM Şartı ile uyumlu hareket eden devletleri desteklemesi mümkün-

²⁸ Michael Bothe, “The Law of Neutrality”, *The Handbook of International Humanitarian Law*, ed. Dieter Fleck, 3. Baskı, (Oxford: Oxford University Press, 2013). 549-580.

²⁹ Wolff Heintschel von Heinegg, “Wider die Märchen vom Tod des Neutralitätsrechts”, *Krisensicherung und Humanitärer Schutz*, ed. Horst Fischer ve dğr., (Berlin: Berliner Wissenschafts Verlag, 2004), s. 221 vd.

³⁰ Ove Bring, “The Changing Law of Neutrality”, *Current International Law Issues-Nordic Perspectives, Essays in Honour of Jerzy Sztucki*, ed. Ove Bring ve dğr. Dordrecht/Boston/London: Martinus Nijhoff Verlag, 1994), 25-50.

³¹ Stefan Oeter, *Neutralität und Waffenhandel*, (Berlin: Springer Verlag, 1992), s. 136.

dür. Saldırı yapan devletin desteklenmesi uluslararası hukuk ihlâline yardım teşkil ettiği nispette uluslararası hukuk ihlâli olarak görülmektedir.

Uygulamada kimin saldırgan devlet, kimin saldırıya uğrayan devlet olduğu sorusu kolay cevaplandırılmamaktadır. Kolektif güvenlik sisteminin fonksiyonunu yerine getirebilmesi ve BM Güvenlik Konseyi'nin BM Şartı'nın VII. Bölümü'nde öngörülen görevlerini yerine getirebilmesi halinde bu sorunun cevaplandırılması BM Güvenlik Konseyi'nde kabul edilen bir rezolüsyonla yapılır. Bunun gerçekleşmemesi durumunda uluslararası hukukun dezentral karakteri sonucu olarak, her bir devlet kendisi ilgili durumu değerlendirir. Bu sonuç hukuki güven bakımından büyük bir tehlikedir. BM Genel Kurulu'nda kabul edilen rezolüsyon ile ortaya konulan yaklaşım Rusya-Ukrayna savaşı bağlamında bu sorunu çözmüştür. BM Genel Kurulu'nun ES-11/1 sayılı kararı Ukrayna'yı destekleyen devletlerin non-belligerency statüsünün dayanağı olmuştur. Bu statü, Ukrayna'yı destekleyen devletlere savaşan devlet statüsü vermemektedir. Ukrayna'yı destekleyen devletlerin bu statülerine istinaden Ukrayna'ya silah tedariki mümkün olmaktadır. Ukrayna'ya silah tedarikine ilişkin siyasi bir kararın Rusya'nın göstereceği tepkiye bağlı olarak krizi tırmandırma potansiyelinin dikkate alınması gerekmektedir.

III. RUSYA'YA UYGULANAN YAPTIRIMLAR

Rusya'ya uygulanan yaptırımlar Avrupa Konseyi üyeliğinden çıkarılmadan başlayarak, ticari sınırlamalara, Rusya Federasyonu'nun mal varlıklarının (merkez bankası dahil olmak üzere) ve Rus oligarklarının mal varlıklarının dondurulmasına kadar varan oldukça geniş kapsamlı önlemler olarak karşımıza çıkmaktadır.

A. Yaptırımlara İlişkin Yetki Dayanağı

Devletlerin egemenlik prensibine istinaden prensip olarak yasaklayıcı bir norm bulunmadığı takdirde her önlemi alma yetkisi kabul edilmektedir ("lotus prensibi"). Uluslararası bir örgüt olarak AB için durum farklıdır. AB'nin bu tür yaptırımlar için devletlerde farklı olarak kurucu anlaşmasına göre yetkili olması gerekmektedir (sınırlı yetki prensibi). Bu gereklilik arada geçen zamanda ortaya çıkan yerleşik uygulama ve bireylere yönelik yaptırımları da kapsayan içtihat hukuku ile ortaya konulmuştur.³² AB, AB hukuku muvacehesinde sadece uluslararası hukuk süjesi olarak Rusya'ya karşı değil, bireylere yönelik yaptırımlar bakımından da ana aktör olarak karşımıza çıkmaktadır.³³

³² EuGH, Urteil vom 19.7.2012 Rs C-130/10 Parlament/Rat), Rn. 57.

³³ Krş.: AB'nin Çalışma Usulü Hakkındaki Anlaşmanın 215, AB Anlaşması md.23 vd.

B. Özel Normlara İstinaden Alınan Yaptırım Kararları

Yaptırımların hukuka uygunluğu için somut bir norma istinaden önlemin alınması gerekmektedir. Avrupa Konseyi tüzüğü Avrupa Konseyinin temel prensiplerinin ağır ihlalleri durumunda uygulanacak özel bir prosedür öngörmektedir (Avrupa Konseyi Tüzüğü md.8). Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi (*Assemblée*) kararı ile Kırım'ın ilhakı ve Çeçenistan savaşı bağlamında Rusya'nın kısa süreli oy hakkı askıya alınmış olsa da Avrupa Konseyi üyeliğinin sonlandırılması prosedürü Rusya'nın Ukrayna'ya yaptığı askeri operasyon ertesinde Rusya'ya karşı uygulanmış ve Rusya'nın Avrupa Konseyi üyeliği son bulmuştur.³⁴ Benzer bir şekilde BM İnsan Hakları Konseyi'nde de Rusya'nın hakları askıya alınmıştır.³⁵ GATT'ın XXI lit b(iii) maddesi yaptırımlar için özel bir hukuki dayanak teşkil etmektedir. Bu bağlamda özellikle en çok kayrılan ülke kaydı (GATT md.1), yurttaşların eşit muamele görmesi (GATT md. III) ve miktar kısıtlamalarının kaldırılması (GATT md. XI) tartışma konusu teşkil etmektedir. Hukuki dayanak gerektiren önlemler arasında örneğin uçak parçaları için getirilen ihracat yasağı da yer almaktadır. Uçak parçaları için öngörülen ihracat yasağının (GATT md. XXI lit b(iii)) silahlı çatışmaya doğrudan katılmayan devletler için hukuki dayanak teşkil etmesi savaş zamanı veya uluslararası ilişkilerde ciddi kriz kriterlerinin onlar için de uygulanıp uygulanmayacağına bağlıdır. Bu bağlamda BM Genel Kurulu'nun ES-11/1 sayılı rezolüsyonunda Rusya'nın askeri operasyonlarının "saldırı" olarak nitelendirilmesi önem taşımaktadır.

C. Uluslararası Hukuka Göre Yaptırımların Karşı Önlem Olarak Nitelendirilmesi

Özel hukuki dayanaklar yanı sıra bu bağlamda uluslararası hukukta yer alan bir müessese olarak karşı önlemin değerlendirilmesi mümkündür. Karşı önlem muhatabın uluslararası hukuka aykırı davranışını sona erdirmeye matuf bir müessesedir. Bu önlemler dostça olmayan ancak hukuka aykırı olmayan (klâsik uluslararası hukuk terminolojisinde *retortion* olarak isimlendirilen) nitelikte olabileceği gibi, hukuka aykırı nitelikte de olabilir. Ancak bu önlemlerin hukuka aykırılığı, daha önce onu muhatap alan önlemin hukuka aykırı olması nedeni ile kabul edilmemektedir (klâsik uluslararası hukuk terminolojisinde *repressalie* olarak isimlendirilen müessese).

Çağdaş uluslararası sorumluluk hukuku her iki müesseseyi de karşı önlem kavramı ile ifade etmektedir (Devletlerin Uluslararası Sorumluluğuna İlişkin Anlaşma Tasarısı, md.22 ve md.49 vd.). Bir karşı önlemin caiz olabilmesi için bir

³⁴ Jannika Jahn, "The Council of Europe Excludes Russia: A Setback for Human Rights", *EJIL:Talk!*, (2022), <https://www.ejiltalk.org/the-council-of-europe-excludes-russia-a-setback-for-human-rights/> (Erişim Tarihi: 20.08.2024).

³⁵ UN News, "UN General Assembly", <https://news.un.org/en/story/2022/04/1115782> (Erişim Tarihi: 20.08.2024).

dizi koşullar bulunmaktadır (Devletlerin Uluslararası Sorumluluğuna İlişkin Anlaşma Tasarısı, md.50). Karşı önlemler silahlı güç kullanılmasına ve insan hakları mükellefiyetlerinden kaçınmaya izin vermemektedir.³⁶ Bu nedenle bireylere yönelik yaptırımlarda her hâlükârda AIHS'nin veya AB Temel Haklar Şartı'nın teminatlarına saygı gösterilmesi gerekmektedir. Karşı önlemlerin ayrıca ölçülülük prensibi gereklerine uyması gerekmektedir (Devletlerin Uluslararası Sorumluluğuna İlişkin Anlaşma Tasarısı, md.51). Karşı önlemler bağlamında önemli bir soru kimin karşı önlem alma yetkisine sahip olduğu konusunda doğmaktadır.³⁷ 1990'lı yıllarda Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun devletlerin uluslararası sorumluluğu hukukunu kodifiye etme çalışmaları esnasında bu konu en tartışmalı konulardan birini teşkil etmiştir. Uluslararası hukukun *erga omnes* karakterli temel normlarının ihlâlinde karşı önlemlerin ihlâlden etkilenmeyen devletler tarafından da alınmasını mümkün kılan ilerici (*progressiv*) görüş BM'de birçok devletin itirazına yol açmıştır.³⁸ Uluslararası Hukuk Komisyonu sonuç olarak karşı önlemin sadece zarar gören devlet tarafından alınmasını kabul etmiştir. Zarar görmeyen devletin kullanabileceği yegâne enstrüman retorsiyondur.

Bu yaklaşımın yaptırım uygulamasında son yıllarda yumuşadığı görülmektedir.³⁹ Teleolojik olarak da bu dar yaklaşımın kolektif yasal savunmanın koşullarının bulunduğu durumlarda savunulması doğru gözükmemektedir. Bu nedenle kolektif savunma hakkının üçüncü tarafların yaptırım uygulama olanağını da içerdiğine işaret edilmektedir. Üçüncü taraflar ancak uygulamada böyle bir durumda yasal savunma hakkına istinat etmemekte ve önlemlerini Güvenlik Konseyi'ne bu şekilde bildirmemektedir.⁴⁰ Bu nedenle karşı önlemlerle ilgili olarak bu bağlamda uluslararası teamül hukukunun değişikliğe uğradığını ileri sürmek daha sağlam bir gerekçe teşkil etmektedir. Uluslararası düzenin temel normlarının, özellikle kuvvet kullanma yasağının ve toprak bütünlüğünün ihlâli durumlarında üçüncü tarafların teamülen karşı önlem alma hakları olduğu kabul edilmektedir. Uluslararası camianın temel değerlere yönelik bu yaklaşımı BM Genel Kurul kararı ile güçlendirilmiştir.

³⁶ Charles Leben, "Obligations Relating to the Use of Force and Arising from Peremptory Norms of International Law", *The Law of International Responsibility*, ed. James Crawford vd. (Oxford: Oxford University Press, 2010), 1197-1204. s. 1202 vd.

³⁷ Jochen Abraham Frowein, "Reactions by Not Directly Affected States to Breaches of Public International Law", *RdC* 248 (1994): 345.

³⁸ Christian J. Tams, *Enforcing Obligations Erga Omnes in International Law*, (Cambridge, Cambridge University Press, 2005), s. 241 vd.

³⁹ Martin Dawidowicz, "Third-Party Countermeasures in International Law", *Cambridge Studies International and Comparative Law*, 131 (2017): 111 vd..

⁴⁰ Stefan Talmon, "Waffenlieferungen an die Ukraine als Ausdruck eines wertebasierten Völkerrechts", *Verf.Blog*, 2022. <https://verfassungsblog.de/waffenlieferungen-an-die-ukraine-als-ausdruck-eines-wertebasierten-volkerrechts/> (Erişim Tarihi: 20.08.2024).

IV. ULUSLARARASI CEZA HUKUKUNUN YAPTIRIMLARA BAKIŞI

A. Roma Statüsüne Göre Cezai Takibat

Ukrayna ve Rusya Roma Statüsünün tarafı değildir. Ancak Roma Statüsüne taraf olmayan devletlerin de Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin yargı yetkisini tanınması mümkündür.⁴¹ Ukrayna böyle bir bildirim Kırım'ın ilhakı esnasında 22.11.2013'te belli bir süre ile sınırlı yapmıştır. Bildirim daha sonra süresiz olarak uzatılmıştır.⁴² Ukrayna bu bildirim dayanağında 28.2.2002'de mahkemeye Rusya'nın Roma Statüsüne göre cezai takibat konusu olacak nitelikte eylemlerini gözlemlediğini bildirmiştir. Prensip olarak davacının kendi inisiyatifi ile dava açması mümkünken (Roma Statüsü md.15) Uluslararası Ceza Mahkemesi yetkisinin bildirimle tanınması durumlarında hazırlık dairesinin, soruşturmanın başlaması için onay vermesi gerekmektedir (Roma Statüsü md.15, fık.3). Soruşturmanın bir devlet tarafından mahkemeden talep edilmesi durumunda ise, hazırlık dairesinin onayının alınmasına gerek bulunmamaktadır. Böyle bir soruşturma talebi 2.3.2022'de önce Roma Statüsüne taraf 39 devlet tarafından ve daha sonra 11.3.2022'de diğer iki devlet tarafından yapılmıştır. Bu tarihlerden itibaren Roma Statüsüne göre isnat edilen suçlarla ilgili soruşturma devam etmektedir. Roma Statüsünün 5. maddesinde yer alan dört suçtan üçü hakkında, savaş suçları, insanlığa karşı işlenen suçlar ve soykırım suçu nedeniyle soruşturma sonucunda cezai takibatin yapılması olası gözükmektedir. Soruşturmanın güçlükle yürütülmesi ötesinde soruşturmalar nihayete erdiği takdirde sanıkların yakalanması ve Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne teslimi ayrı bir problem teşkil etmektedir. Bununla beraber uluslararası ceza hukuku prensibi olarak hiçbir sanığın herhangi bir zamanda ceza hukuku muvacehesinde takibata uğramayacağı konusunda güvencesinin bulunmadığını söylemek gerekmektedir. Uluslararası Ceza Mahkemesi soruşturmaları yapmakta ve buna göre elde ettiği kanıtları cezai takibata hazırlık olarak belgelendirmektedir. Ceza takibatı sadece suç teşkil eden eylemleri doğrudan işleyen askerlerle sınırlı olmayıp, emir komuta zinciri içinde bu eylemleri emreden yahut bilgi sahibi olmasına rağmen suç teşkil eden eylemleri önlemeyen üstleri de kapsamaktadır. Önceki savaşlardan ve savaş suçlarından farklı olarak suç teşkil eden eylemlerin önlenemiyor ise de, yaptırıma tâbi olması önemli bir gelişmedir.

B. Saldırı Suçu

Saldırı suçu Roma Statüsünde suç olarak sayılan temel suçlardan biridir. Saldırı suçunun tanımı ve Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin bu suçla ilgili yargı yetkisini kullanma koşulları konusunda başlangıçta bir uzlaşa sağlanamamıştır.

⁴¹ Roma Statüsü, md.12, fık.3.

⁴² Declaration, "International Criminal Court", <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/other/ukraine-art-12-3-declaration-08092015.pdf#search=ukraine> (Erişim Tarihi: 20.08.2024).

Bu sorun 2010'da Kampala'da sağlanan uzlaşısı ile nihayet aşılmıştır.⁴³ Sağlanan uzlaşısı ile bireysel cezai takibatı gerçekleştirmek amacı ile saldırı eylemi tanımlanmış (Roma Statüsü md.8) ve Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin yargı yetkisi bağlamında usul kurulları düzenlenmiştir (Roma Statüsü md.15). 13.7.2018'den itibaren Uluslararası Ceza Mahkemesi bu şekilde saldırı suçları için de yargı yetkisi kullanmaktadır. Saldırı suçuna ilişkin ancak önemli özel bir sınırlama bulunmaktadır. Güvenlik Konseyi'nin katılımı olmaksızın Roma Statüsü tarafı bir devletin vatandaşının veya eylemlerinin Roma Statüsüne göre cezai takibat uğraması, eylemin Roma Statüsü tarafı devletin ülkesinde gerçekleşmiş olmasına bağlıdır.

Bu düzenleme Rus siyasetleri bakımından Roma Statüsüne göre cezai takibat yapılmasını mümkün kılmamaktadır. Alternatif olarak Güvenlik Konseyi'nin Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne havale yapma girişiminin ise Rusya'nın veto-suna uğrayacağı açıktır. Bu nedenlerle İngiltere'nin eski başbakanı Sir Gordon Brown ve kimi uluslararası hukukçular Ukrayna'ya karşı işlenen saldırı suçları nedeniyle *ad hoc* bir ceza mahkemesi kurulması önerisi getirmiştir.⁴⁴ Bu projenin ne ölçüde gerçekleşebileceği Rusya'daki ve Ukrayna'daki gelişmeler ötesinde birçok siyasi faktöre bağlıdır. Bu konu üzerinde bir değerlendirme yapılması bu nedenle uygun görülmemektedir. Kampala uzlaşısına kadar geçen uzun süreç ve saldırı suçunun unsurları konusundaki görüş ayrılıkları bir kenara saldırı suçunun uluslararası teamül hukuku tarafından Nürnberg ve Tokyo mahkemelerinden beri tanındığı konusunda tereddüt bulunmamaktadır.⁴⁵

SONUÇ

Taraflar arasında devam eden silahlı çatışmalara karşın ateşkese veya barış anlaşmasına ilişkin müzakereler de devam etmektedir. Tartışmalı konuların başında Kırım'ın, Donetsk ve Luhansk Cumhuriyetlerinin statüsü ve Ukrayna'nın mutlak tarafsızlığı yer almaktadır. Prensip olarak devletler topraklarının bir kısmını başka bir devlete devretmek veya onların bu topraklarda kendi devletlerini kurma hakkını tanıma hakkına sahiptir. İsviçre, Avusturya örneğinde olduğu gibi güvenlik modeli olarak tarafsızlığı tercih etmesi mümkündür. Bu bağlamda

⁴³ Kai Ambos, "Das Verbrechen der Aggression nach Kampala", *Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik* (2010): 644-668; Claus Kreß, "Die Aktivierung der Zuständigkeit des Internationalen Strafgerichtshof für das Verbrechen der Aggression", *AVR* 56/3 (2018): 269-288.

⁴⁴ Statement, "Calling for the Creation of a Special Tribunal for the Punishment of the Crime of Aggression Against Ukraine", <https://gordonandsarahbrown.com/wp-content/uploads/2022/03/Combined-Statement-andDeclaration.pdf> (Erişim Tarihi: 20.08.2024).

⁴⁵ Gerhard Werle / Florian Jeßberger, *Völkerstrafrecht*, 4. Baskı, (Tübingen: Mohr-Siebeck, 2016), Rn.1506 vd.; Claus Kreß / Leonie von Holtzendorff, "The Kampala Compromise on the Crime of Aggression", *J.Int'l Crimjust* 8/5, 2010: 1179-1217.

şüphesiz böyle bir kararın ne ölçüde gönüllü olarak verildiği önem taşımaktadır. Ukrayna hükümeti kimi bölgesel başarılar dışında felaket durumundaki insani durum ve doğal olarak Rusya'nın üstün askeri gücü nedeniyle uzlaş baskısı altındadır. Viyana Anlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin 52. maddesi, silahlı güç kullanımı veya tehdidi altında yapılan Uluslararası Hukuk anlaşmalarının hükümsüz olduğunu öngörmektedir. Devletlerin Uluslararası Sorumluluğuna İlişkin Anlaşma Tasarısı md.41, Nr.2'de aynı yönde bir düzenleme ile devletlerin emredici norm ihlallerini hukuki olarak tanımalarını yasaklamaktadır. Hukuki sonuçlar olayların sonraki gelişmelerine bağlı olarak ortaya çıkacaktır.

KISALTMALAR

Aufl.	: Auflage (bası)
AVR	: Archiv des Völkerrechts
DARS	: Draft Articles on Responsibility of States (<i>Devletlerin Uluslararası Sorumluluğuna İlişkin Anlaşma tasarısı</i>)
EJIL	: European Journal of International Law
EuGH	: Europäischer Gerichtshof
GATT	: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (<i>General Agreement on Tariffs and Trade</i>)
Hrsg.	: Editör (ed.)
J.Int'l Crimjust:	Journal of International Criminal Justice
JZ	: Juristen Zeitung
RdC	: Recueil des Cours (<i>collected Courses of the Hague Academy of International Law</i>)
Rn	: Randnummer (<i>sıra numarası</i>)
S/RES	: Sicherheitsrat Resolution
UAD	: Uluslararası Adalet Divanı
Verf.Blog	: Verfassungsblog on Matters Constitutional
ZaöRV	: Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht
ZRP	: Zeitschrift für Rechtspolitik

KAYNAKÇA

- AMBOS**, Kai, ‘*Das Verbrechen der Aggression nach Kampala*’, *Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik* (2010): 644-668.
- BOTHE**, Michael, “The Law of Neutrality”, *The Handbook of International Humanitarian Law*, Ed. Dieter Fleck, (Ed.), 3. Baskı, 549-580. Oxford University Press, Oxford, 2013.
- BRING**, Ove, “The Changing Law of Neutrality”, *Current International Law Issues-Nordic Perspectives, Essays in Honour of Jerzy Sztucki*, Ove Bring/Said.Mahmoudi (Ed.), 25-50. Martinus Nijhoff Verlag, Dordrecht/Boston London, 1994.
- DAWIDOWICZ**, Martin, ‘*Third-Party Countermeasures in International Law*’, *Cambridge Studies International and Comparative Law*, Nr. 131 (2017): 111.
- DIENSTEIN**, Yoram, *War, Aggression and Self-Defence*, 6. Baskı, Cambridge University Press, Cambridge, 2017.
- FRIEDMANN**, Wolfgang, *The Changing Structure of International Law*, Stevens&Sons, London, 1964.
- FROWEIN**, Jochen Abraham, ‘*Reactions by Not Directly Affected States to Breaches of Public International Law*’, RdC 248 (1994): 345.
- GRAY**, Christine, *International Law and the Use of Force*, 4. Baskı, Oxford University Press, Oxford, 2018.
- HETCHELI**, Kokou Folly Lolowou / **SEDZRO**, Paul, ‘*The Russia-Ukraine-War from an African Perspective*’, *Die Friedens-Warte*, 96/1-4 (2023): 7-38.
- JAHN**, Jannika, ‘*The Council of Europe Excludes Russia: A Setback for Human Rights*’, EJIL:Talk!, (23 Mart 2022), <https://www.ejiltalk.org/the-council-of-europe-excludes-russia-a-setback-for-human-rights/> (Erişim Tarihi: 20.08.2024).
- KREß**, Claus, ‘*Die Aktivierung der Zuständigkeit des Internationalen Strafgerichtshof für das Verbrechen der Aggression*’, AVR 56/3 (2018): 269-288.
- KREß**, Claus, ‘*Verbrechen gegen den Frieden, Rechtspolitik im Gespräch*’, ZRP 3 (2022).
- KREß**, Claus, ‘*Wird das Gewaltverbot gestärkt?*’, *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, (24 Mart 2022).
- KREß**, Claus / **VON HOLTZENDORFF**, Leonie. ‘*The Kampala Compromise on the Crime of Aggression*’, J.Int’l Crimjust 8/5, 2010: 1182.
- KRISCH**, Nico, ‘*After Hegemony: The Law on the Use of Force and the Ukraine Crisis*’, EJIL:Talk!, (2 Mart 2022), <https://www.ejiltak.org/after-hegemony-the-law-on-the-use-of-force-and-the-ukraine-crisis/> (Erişim Tarihi: 20.08.2024).
- LEBEN**, Charles, “Obligations Relating to the Use of Force and Arising from Peremptory Norms of International Law”, *The Law of International Responsibility*, James Crawford/Alain Pellet/Simon Olleson/Kate Parlett (Ed.), 1197-1204. Oxford University Press, Oxford, 2010.
- MILANO**, Enrico, ‘*Russia’s Veto in the Security Council: Whither the Duty to Abstain under Art.27(3) of the UN Charter?*’, ZaöRV 75 (2015): 215-231.

- MILANOVIĆ**, Marko, ‘*ICJ Indicates Provisional Measures Against Russia, in a near Total Win for Ukraine; Russia Expelled from the Council of Europe*’, EJIL:Talk!, <https://www.ejiltalk.org/icj-indicates-provisional-measures-against-russia-in-a-near-total-win-for-ukraine-russia-expelled-from-the-council-of-europe/> (Erişim Tarihi: 20.08.2024).
- OELLERS-FRAHM**, Karin, *Die Einstweilige Anordnung in der Internationalen Gerichtsbarkeit*, Springer Verlag, Berlin, 1975.
- OETER**, Stefan, *Neutralität und Waffenhandel*, Springer Verlag, Berlin, 1992.
- PETERSON**, M. J., “General Assembly”, *The Oxford Handbook on the United Nations*, Thomas G. Weiss/Sam Daw (Ed.), 98-102. Oxford University Press, Oxford, 2007.
- RUFFERT**, Matthias / **WALTER**, Christian, *Institutionalisiertes Völkerrecht*, 2. Baskı, C.H. Beck Verlag, München, 2015.
- SIMMA**, Bruno / **KHAN**, Daniel-Erasmus / **NOLTE**, Georg / **PAULUS**, Andreas, *The Charter of the United Nations. A Commentary*, Vol. I, 3. Baskı, Oxford University Press, Oxford, 2012.
- SIMMA**, Bruno, ‘*From Bilateralism to Community Interest in International Law*’, RdC 250 (1994): 217.
- TALMON**, Stefan, ‘*Waffenlieferungen an die Ukraine als Ausdruck eines wertebasierten Völkerrechts*’, Verf.Blog, (2022/3/09): DOI: 10.17176/20220309-121220-0, <https://verfassungsblog.de/waffenlieferungen-an-die-ukraine-als-ausdruck-eines-wertebasierten-volkerrechts/> (Erişim Tarihi: 20.08.2024).
- TAMS**, Christian J., *Enforcing Obligations Erga Omnes in International Law*, Cambridge University Press, Cambridge, 2005.
- TOMUSCHAT**, Christian, ‘*Uniting for Peace*’, United Nations Audiovisual Library of International Law (2008): 3.
- VON HEINEGG**, Wolff Heintschel, “Wider die Märchen vom Tod des Neutralitätsrechts”, *Krisensicherung und Humanitärer Schutz*, Horst Fischer/Ulrike Froissart/Wolff Heintschel von Heinegg/Christian Rapp (Ed.), Festschrift für Dieter Fleck, Berliner Wissenschafts Verlag, Berlin, 2004.
- WALTER**, Christian, “Rechtsschutz durch den Internationalen Gerichtshof Rn.31 und 35”, *Rechtsschutz im Öffentlichen Recht*, Dirk Ehlers/Friedrich Schoch (Ed.), 1-99, München: C.H. Beck Verlag, München, 2021.
- WERLE**, Gerhard / **JEBBERGER**, Florian, *Völkerstrafrecht*, 4. Baskı, Mohr-Siebeck, Tübingen, 2016.
- ZIMMERMANN**, Andreas, “Art.27 Rn.32”, *The Charter of the United Nations*, Bruno Simma/Daniel Erasmus Khan/Georg Nolte/Andreas Paulus (Ed.), C. 1, 3. Baskı, Oxford University Press, Oxford, 2012.

İnternet Kaynakları

- International Court of Justice, Press Release, <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/182/182-20220307-OTH-01-00-EN-pdf> (Erişim Tarihi: 20.08.2024).
- International Court of Justice, Press Release, <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/182/182-20220316-ORD-01-01-EN.pdf> (Erişim Tarihi: 20.08.2024).
- International Court of Justice, Declaration, <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/other/ukraine-art-12-3-declaration-08092015.pdf#search=ukraine> (Erişim Tarihi: 20.08.2024).
- The Gordon and Sarah Brown, Statement, “Calling for the Creation of a Special Tribunal for the Punishment of the Crime of Aggression Against Ukraine”, <https://gordonand-sarahbrown.com/wp-content/uploads/2022/03/Combined-Statement-and-Declaration.pdf> (Erişim Tarihi: 20.08.2024).
- UN General Assembly, UN News, <https://news.un.org/en/story/2022/04/1115782> (Erişim Tarihi: 20.08.2024).
- United Nations, Meeting Coverage and Press Release. “United Nations”, <https://www.un.org/press/en/2022/sc14808.doc.htm> (Erişim Tarihi: 20.08.2024).
- United Nations, Security Council Reports. “UN Security Council”, <https://www.security-councilreport.org/whatsinblue/2022/02/ukraine-vote-on-draft-resolution.php> (Erişim Tarihi: 20.08.2024).